

**Dílo:** Osudy dobrého vojáka Švejka za sv. války

**Předmět:** ČJ - rozbor děl

**Přidal(a):** TerkaCZ

### Základní údaje o díle

- **Autor:** Jaroslav Hašek
- **Literární forma:** próza
- **Literární druh:** epika (próza vyprávějící řadu propojených epizod)
- **Literární žánr:** román (epizodický, satirický román s antiválečnou tematikou)
- **Rok vydání (originál):** 1921–1923 (1. díl v roce 1921, 2. díl 1922, 3. a 4. díl 1923)
- **Původní jazyk:** čeština
- **Použitá edice:** Československý spisovatel, 1983 (32. vydání)
- **Určení čtenářům:** dospělý čtenář, ideálně s historickým povědomím o 1. světové válce a rakousko-uherské armádě

### Téma

- Román líčí osudy Josefa Švejka, pražského občana a rezervisty, od vypuknutí 1. světové války přes zatčení za velezradu, bláznec, až po frontu.
- Hlavní téma je satirické odhalení absurdity rakousko-uherské armády, úřednictva, militarismu a válečného šílenství prostřednictvím Švejkova „dobrosrdečného blbectví“.
- Děj se soustředí na Švejkovo přizpůsobování se autoritám, kde jeho zdánlivá prostoduchost vede k chaotickým situacím, které vyjadřují autorovo odsouzení války jako nonsensu.

### Hlavní myšlenka

- Dílo ukazuje, že válka je směšná a destruktivní fraška, kde „dobrý voják“ jako Švejk přežije díky totální lhostejnosti a zdánlivé poslušnosti, která ve skutečnosti sabotuje systém.
- Hašek ironizuje rakouskou společnost – od císaře po prostého vojáka – jako sbírku pitomců, kde autority selhávají a obyčejný člověk se stává obětí absurdity; Švejkovo „hlášení“ a anekdoty odhalují, že válečný zmatek je univerzální a nezměnitelný.
- Kniha nese poselství o lidské důstojnosti, schopnosti přežít i v nesmyslných podmínkách a o síle humoru jako obrany proti útlaku a nespravedlnosti.

## Námět

- Námět vychází z autorových zkušeností z 1. světové války: Švejkovo zatčení po atentátu na Ferdinanda (28. června 1914) odráží skutečnou atmosféru Prahy, kdy policie zatýkala kohokoli za podezřelé poznámky.
- Epizody v blázinci, na policejní stanici, v kasárnách, na frontě jsou inspirovány rakousko-uherskou armádou, korupcí, rasismem a válečným chaosem (Budějovice, Királyhida);
- Hašek čerpal z vlastní služby v 91. pluku a z vyprávění jiných vojáků. Námět je původní, satiricky zveličovaný, inspirovaný skutečností a dobovými událostmi.

## Motivy

- Absurdita autorit: policie, soudci, lékaři, důstojníci (např. polní kurát Otto Katz, nadporučík Lukáš) jsou neschopní, zkorumpovaní, Švejk je jejich obětí i karikaturou.
- Švejkovo „blbectví“: opakované fráze „poslušně hlásím“, anekdoty o hajných, generálech, císaři, které dezorientují autority.
- Válka jako fraška: zprávy o vítězstvích, manifesty, cvičení vedou k chaosu (**Švejkova samostatná cesta do Budějovic - anabáze**, ztráta rot).
- Národnostní napětí: Češi vs. Němci, Srbové, Rusové (Švejk říká „Turci to udělali kvůli Bosně“).
- Pitomost úřednictva: policejní ředitelství, soudní lékaři prohlašují Švejka za idiota, ale i oni selhávají.
- Byrokracie a úřední šikana: opakované výsledky, vyšetřování, vojenské rozkazy, nesmyslné předpisy.
- Přetvářka a simulace: postavy předstírají nemoc, loajalitu, aby přežily.
- Psi: Švejkův původní řemeslo prodejce psů s padělanými rodokmeny.

- Hlášení a poslušnost: Švejkova „Maul halten und weiter dienen!“ sabotuje systém.
- Vyprávění historek: Švejk často ilustruje situace příběhy ze svého života.

## Kompozice a struktura

- Román je rozdělen do 4 dílů:
  - **V zázemí, Na frontě, Slavný výprask, Pokračování slavného výprasku.**
- Děj je chronologický: od Prahy (zatčení, blázninec) přes garnizon, frontu až do Haliče; kapitoly mají názvy („Zasáhnutí Švejka do světové války“, „Švejkova Budějovická anabáze“).
- Každý díl je členěn na kapitoly s podkapitolami (např. služba u kuráta Katze v 10. kapitole).
- Epizody jsou samostatné, propojené Švejkem; kompozice je mozaikovitá, s množstvím vložených příběhů a anekdot.
- Úvodní ironický prolog o „nepoznaném hrdinovi“.
- Text obsahuje žánrové prvky jako fiktivní úřední dokumenty, novinové články, dopisy.

## Vypravěč a úhel pohledu

- Vypravěč je vševědoucí, ve 3. osobě (er-forma), ironický, komentuje události („Švejk nesl svůj kříž na Golgotu“).
- Hlavní pohled je na Švejka, ale prolíná se pohledy postav (Lukášovo rozčilení, plukovníkovo zuření).
- Ironický a satirický odstup, nestranný, často komentuje dění s humorem.
- Vypravěč není účastníkem děje.

## Jazyk a styl

- Jazyk je bohatý, živý, hovorový, plný lidových výrazů, vulgarismů („hovno“, „zadnice“), germanismů, vojenského slangu, archaismů a rakouských vojenských termínů („Maul halten“, „ajncspit“).
- Časté komolení němčiny a maďarštiny („Was ist das Wort milatschek?“).
- Styl satirický, groteskní, často parodický: dlouhé anekdoty Švejka, opakování frází

(„poslušně hlásím“), karikatury postav.

- Dialogy dominují: Švejkovy monology (o hajných, císaři), ironie (Palivec: „Sraly mouchy na císaře“), vtipná přirovnání, metafory, nadsázka.
- Dialogy jsou autentické, včetně nářečí a sociolektů různých postav.
- Využívá vnitřní monology, vyprávění historek, anekdoty, přímou řeč i popisy absurdních situací.
- Příklady: „Veliká doba žádá velké lidi“ (úvod), Švejkova hádanka soudním lékařům.

## Charakteristika postav

- **Josef Švejk:** Prodejce psů s padělanými rodokmeny, rezervista, prohlášen za „notorického idiota“; fyzicky průměrný, s „dobráckým úsměvem“. Jeho „blbectví“ je zdánlivé – totální lhostejnost, poslušnost vede k sabotáži (mluví o válce, dezorientuje autority). Prostý, dobrosrdečný, naivně působící muž. Jeho prostota je často zbraní proti systému, je přizpůsobivý, odolný, schopný přežít v každé situaci. Vypráví nekonečné anekdoty, říká „poslušně hlásím“; slouží u kuráta Katze, pak Lukáše. Vystupuje jako ironický komentátor, jehož historky zesměšňují autority. Loajální, jeho loajalita je často parodická. Charakter je stabilní, nevyvíjí se zásadně, ale odhaluje různé stránky v různých situacích.
- **Paní Müllerová:** Švejkova posluhovačka, starostlivá, prostá žena, která se o Švejka bojí a pomáhá mu v praktických věcech.
- **Nadporučík Lukáš:** Švejkův pán (po kurátu Katzovi), typický rakouský důstojník, inteligentní, ale nervózní, trestá Švejka, ale obdivuje jeho „pitomost“; trpí kvůli Švejkovi (ztráta kočky, plukovníkovo zuření). Slušnější a lidštější než ostatní, ale také podléhá vojenské mašinérii.
- **Polní kurát Otto Katz:** Švejkův první pán, vojenský duchovní, **židovský konvertita**, korumpovaný, alkoholik, cynik, ale v jádru ne zlý člověk; Švejk ho „podporuje“ (např. místo svěceného oleje koupí v drogérii konopný olej č. 3). Švejk mu slouží, zažívají spolu řadu groteskních situací.
- **Účetní šikovatel Vaněk:** Inteligentní, pragmatický voják, Švejkův přítel a rádce ve složitých situacích.
- **Baloun:** Sloužící, věčně hladový, prostoduchý, často terčem Švejkových vtipů.
- **Vedlejší postavy:**
  - Hostinský Palivec – oběť policejní šikany, typ maloměšťáka.
  - Civilní strážník Bretschneider – policejní donašeč, jehož snaha odhalit „velezrádce“ končí tragikomicky.
  - **Sapér Vodička** – Švejkův starý známý, rváč.

- Plukovník Schröder (Kraus von Zillergut) – vyšší důstojník.
- Lékaři, důstojníci, vojáci – typizované postavy, často karikované, představují různé aspekty byrokracie, šikany a malosti systému.

## Časoprostor

- **Čas:** Děj se odehrává v období první světové války, konkrétně 1914–1915 (atentát na Ferdinanda 28. 6. 1914, válka).
- **Místo:** Praha (hospoda U Kalicha, policejní ředitelství), blázinec, vojenská nemocnice, garnizon, kasárna (Budějovice), Királyhida (Bruck an der Leitha), cesta vlakem, Uhry, Budapešť, Halič, transporty, fronta (příprava na cestu k Sokalu).
- Prostředí je přesně popsáno, od hospod přes policejní úřady, blázinec, vojenské nemocnice až po vojenský život na frontě.
- Děj je lineární, odpovídá reálným událostem doby.

## Stručný obsah díla

Josef Švejk je po sarajevském atentátu zatčen pro podezření z velezrady, prochází blázcincem, policejními výslechy, je povolán na vojnu, kde se stává vojenským sluhou. Slyší o atentátu na Ferdinanda, jeho poznámky vedou k zatčení; prohlašují ho za idiota, vyhodí z blázince, jde na vojnu. Slouží u kuráta Katze, pak Lukáše; prochází různými útrapami, vojenskou nemocnicí, kasárnami. Chaos na cestě na frontu (Budějovická anabáze) končí **v lágru v Királyhidě**. Nakonec je poslán na frontu, během transportu přes Uhry a Budapešť do Haliče zažívá řadu absurdních situací, které odhalují nesmyslnost války a byrokratického systému.

## Podrobný děj

### Děj 1. dílu: V zázemí

Josef Švejk, pražský obchodník se psy (kterým padělá rodokmeny), se od své posluhovačky paní Müllerové dozvídá o atentátu na arcivévodu Ferdinanda v Sarajevu. Odchází do hostince **U Kalicha**, kde je po rozhovoru s civilním strážníkem Bretschneidrem zatčen za velezradu.

Důvodem je mimo jiné výrok hostinského Palivce o tom, že na obraz císaře pána „sraly mouchy“.

Na policejním ředitelství Švejk podepisuje všechna obvinění a následně je zkoumán soudními lékaři. Ti ho prohlásí za **notorického blba**, načež je umístěn do blázince. Tam se mu velmi líbí, ale lékaři ho brzy vyhodí jako simulanta. Po vypuknutí války je Švejk povolán k odvodu. I přes záchvat revmatismu se nechá dovézt na vozíku, mává berlemi a křičí „Na Bělehrad!“, čímž se dostane do novin jako příklad vlastenectví.

Jako domnělý simulant končí v nemocnici u dr. Grünsteina, kde trpí klystýry a dietou, dokud ho po návštěvě baronky a dalších peripetiích neprohlásí za schopného služby. Na garnizóně (vojenské věznici) zaujme polního kuráta **Otto Katze**, opilce a pochybného kněze, a stává se jeho sluhou. Katz však Švejka prohraje v kartách nadporučíku **Lukášovi**.

U Lukáše způsobí Švejk řadu katastrof: od doručení milenky Katy do bytu až po osudovou **krádež psa**. Švejk ukradne stájového pinče (jménem Max) přímo **plukovníkovi Krausovi von Zillergutovi**. Když se Lukáš se psem nevědomky prochází před plukovníkem, následuje okamžitý trest – oba jsou převeleni k 91. pluku do Českých Budějovic na frontu.

## **Děj 2. dílu: Na frontě**

Cesta do Budějovic vlakem začíná nehodou, kdy Švejk nechtěně zatáhne za záchrannou brzdu, aby vyzkoušel, zda funguje. Na stanici v Táboře je vysazen a bez peněz a dokladů se vydává pěšky do Budějovic. To je počátek slavné „**Budějovické anabáze**“. Švejk bloudí v kruhu přes Malčín, Putim a Písek. V Putimi je zadržen četníky, kteří ho považují za ruského špiona, protože se snaží svou cestu logicky (ale švejkovsky) vysvětlit.

Nakonec se Švejk dostane ke svému pluku v Budějovicích, je krátce vězněn, ale Lukáš si ho opět bere za sluhu. Jednotka se přesouvá do **Királyhidy** (Bruck an der Leitha na hranicích Rakouska a Maďarska). Zde Švejk vyvolá obrovský skandál, když má doručit milostný dopis od nadporučíka Lukáše paní Kakonyiové. Švejk se u domu potká se starým známým sapérem Vodičkou a dopis předají přímo manželovi, což skončí pouliční rvačkou mezi českými vojáky a maďarskými civilisty.

Švejk i Vodička končí v arestu, ale po zásahu plukovníka Schrödra jsou propuštěni. Švejk je jmenován **ordonancí (poslíčkem)** 11. marškompanie. Druhý díl končí odjezdem maršbataliónu z Királyhidy směrem k frontě v Haliči (přes Budapešť směrem k Sokalu).

### **Díl 3: Slavný výprask**

Po dlouhých přípravách je pluk konečně naložen do transportu a odjíždí přes Uhry směrem do Haliče. Vojáci jsou namačkáni ve vagónech, cesta je zdoluhavá a provází ji neustálé zmatky, špatná organizace a nedostatek jídla. Švejk je v jednom vagónu s Vaňkem, Balounem a dalšími, cestou řeší drobné spory, hraje se karty, vyprávějí se historky a vojáci se snaží přežít v těžkých podmínkách.

V Budapešti zažívají další zmatky, ztrácejí se zavazadla, vojáci se snaží obstarat si jídlo a pití, někteří se opíjejí, jiní se dostávají do konfliktů s místními obyvateli. Cesta pokračuje do Haliče, kde se pluk připravuje na přesun na frontu. Vojáci jsou unavení, hladoví a demoralizovaní, ale stále si udržují černý humor a schopnost přežít.

V Haliči se jednotka dostává do blízkosti bojů, vojáci jsou svědky prvních skutečných hrůz války – mrtvých, raněných, vypálených vesnic. Švejk a jeho spolubojovníci se snaží najít smysl v chaosu, který je obklopuje, a často se uchylují k ironii a sarkasmu. V této části románu je silně přítomna kritika vojenského velení, které je často nekompetentní, a absurdita rozkazů, které vojáci dostávají.

### **Díl 4: Pokračování slavného výprasku**

V posledním díle se pluk ocitá přímo v bojových liniích. Švejk je krátce přidělen k transportu ruských zajatců, kde se setkává s různými typy lidí – od fanatiků přes zbabělce až po cyniky. Vojáci jsou vystaveni neustálému stresu, strachu a nejistotě. Švejk se i zde snaží zachovat svůj nadhled a humor, což mu pomáhá přežít i v těch nejtěžších situacích.

V této části se objevuje řada epizod, které ukazují rozklad armádní morálky, šikanu, nesmyslné rozkazy a bezmoc jednotlivce tváří v tvář mašinérii války. Švejk se opět setkává s marškumpaní, kde pokračuje v roli sluhy a ironického komentátora dění. V závěru románu se jednotka připravuje na boj, atmosféra je napjatá, vojáci jsou unavení a vyčerpaní. Švejk zůstává i v těchto chvílích věrný svému naturelu – prostotě, humoru a schopnosti přežít.

Román končí otevřeně, bez skutečného rozuzlení – osudy Švejka a jeho spolubojovníků zůstávají nedořešené, což podtrhuje absurditu a nesmyslnost války.

## Vlastní zhodnocení

Kniha je jedinečná svou ironií, humorem a schopností vystihnout absurditu doby. Haškův Švejk je symbolem české schopnosti přežít v těžkých podmínkách, paroduje vojenský systém i lidskou malost. Nejzajímavější jsou epizody v hospodě, blázinci a Budějovická anabáze, kde se ukazuje, jak válka dělá z lidí blbce a jak Švejk dezorientuje všechny authority svou „prostotou“. Dílo je přínosné nejen jako historický dokument a pro studium rakouské armády a lhostejnosti k válce, ale i jako nadčasová satira, která má co říci i dnešnímu čtenáři. Nejzajímavější je schopnost autora spojit tragiku a komiku v jediném příběhu a vytvořit postavu, která se stala součástí světové literatury.